

Cestovní zpráva

Pracovník: *Adama Zizien*

Akce: *Knihovny současnosti 2018*

Datum konání: 23. 10. - 25.10. 2018

Místo konání: Univerzitní knihovna, Západočeská univerzita v Plzni - www.knihovna.zcu.cz

Program studijního pobytu

Úterý 23. října

- do 12:00 příjezd na Filozofickou a právnickou knihovnu
- 12:00-12:30 registrace, zahájení, informace k organizaci pobytu
- 12:45-13:45 oběd (restaurace U Malické brány)
- 14:00-15:00 prohlídka Filozofické a právnické knihovny
- 15:15-16:15 prohlídka zahraničních knihoven SVK PK v Evropském domě
- 16:30 ubytování a individuální program

Středa 24. října

- 9:00 odjezd z hotelu Continental do knihovny Bory
- 9:30-10:00 přednáška Open Access / Zdeňka Firstová
- 10:00-11:30 přednáška Digitální knihovna / Miroslava Pourová
- 10:30-11:45 představení Univerzitní knihovny ZČU a prohlídka knihovny Bory včetně oddělení akvizice a zpracování
- 12:00-13:00 oběd (restaurace U Švejka)
- 13:15-13:45 přednáška Institucionální a politická podpora Open Access / Zdeňka Firstová
- 13:45-14:15 přednáška Vědec versus predátor / Miroslava Pourová
- 14:15-14:45 praktické cvičení
- 14:45-15:15 přednáška Otevřené vzdělávání / Tomáš Pruner
- 15:15 individuální program
- 18:00 večere s prohlídkou místního pivovaru (restaurace Beer Factory)

Čtvrtek 25. října

- 8:45-9:45 prohlídka Knihovny Západočeského muzea
- 10:15-10:45 prohlídka Pedagogické knihovny
- 10:45-11:15 přednáška Propojení knihovny na informační systémy univerzity / Radka Tichá
- 11:15-11:45 zhodnocení studijního pobytu
- 12:15-13:15 oběd (hotel Continental), poté odjezd

Prohlídky knihoven

Proč začít tuto zprávu prohlídkou knihoven? Protože skutečně jsme takto konferenci začali. Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni má jednu centrální knihovnu, která se nachází

na Borech, a několik poboček po Plzni. Ukazuje se, že některé české univerzity teprve začali s budováním kampusů a že málokdo o tom předtím uvažoval. První den pobytu v Plzni jsme navštívili filozofickou a právnickou knihovnu. Tato knihovna sídlí ve starší budově v několika patrech. Ukazuje se, že budova je nevyhovující, naštěstí jde jen o pobočku.

Další navštívenou knihovnou je jazyková knihovna, která se nachází v rekonstruované budově hned naproti velkému náměstí v tzv. Evropském domě. Určitě se takto nazývá díky finančnímu příspěvku Evropské unie při rekonstrukci. Čtenář zde najde knihy v angličtině, němčině, francouzštině, italštině, španělštině. Líbila se mi knihovna, její činnost a hlavně dynamičnost paní ředitelky, která se stará o to, aby se jazyky uchovaly i rozšířily. Proto hodně spolupracuje s rodilými mluvčími a se školami v regionu.

Druhý den jsme se podívali do centrální knihovny na Borech. Zdejší knihovna byla nově postavena ve dvou etapách, což je hned poznat jak z venku, tak zevnitř. Jak nám sdělila sama paní ředitelka, podlaha se v místě, kde byly obě budovy spojené, začala kroutit. Podle mě knihovna momentálně kapacitně stačí, ale otázkou je, na jak dlouho. Zatím zde existují velké otevřené studijní prostory a samostatné studijní prostory, které mohou být v případě potřeby přeměněny na volný výběr.

V alarmujícím stavu je knihovna pedagogické fakulty. Podle celkového počtu knihovnických jednotek je to největší knihovna, ale bohužel v nevyhovující budově a prostorech. No to znamená, že je ještě velký kus práce v Univerzitní knihovně Západočeské univerzity v Plzni.

Shrnutí - Západočeská univerzita v Plzni je přibližně stejně stará a stejně velká jako TUL, má 9 fakult a má již moderní knihovnu. Vedení TUL by mělo již také uvažovat o nové univerzitní knihovně.

Navštívili jsme také Knihovnu Západočeského muzea v Plzni, která sídlí v zajímavých prostorech a má krásný mobiliář. Pan Šedo, vedoucí knihovny byl velmi příjemný a ochotný. Nejstarší rukopis v této knihovně je ze 14. století, je z pergamenu a jeho stav je neuvěřitelně dobrý. Zájemce o služby muzea má zde web: <http://www.zcm.cz/oddeleni/knihovna>.

Přednášky z konference

První přednáška od Zdeňky Firstové měla název **Open Access: úvod**. Podle jejích slov ačkoliv počet odborných publikací každý rok stoupá (odhad cca 25 000 recenzovaných odborných časopisů), jejich dostupnost se snižuje. Jedním z důvodů je to, že v letech 1998-2000 ceny předplaceného vyrostly o 200%. V reakci na rostoucí ceny předplatného vznikly různé iniciativy (Budapešťská iniciativa – **Budapest Open Access Initiative 2002**, nebo **Bethesda Statement on Open Access Publishing 2003**) a deklarace (Berlínská deklarace – **Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in Science and Humanities 2003**). Existují dvě základní cesty OA - zelená a zlatá cesta. V zelené cestě přístup zajišťuje autor via různé repozitáře. Ve zlaté cestě přístup zajišťuje vydavatel časopisu. Ve zlaté cestě jsou dva typy časopisů: časopisy OA přístupné pro čtenáře i autora zdarma, zde náklady jsou hrazeny univerzitami, veřejnými institucemi, nebo časopisy OA přístupné pro čtenáře zdarma a náklady jsou zde hrazeny autorem. Podle přednášející Open Access zaručuje vědecké veřejnosti bezplatný a trvalý přístup k odborným publikacím. Zmíněny byly také hybridní časopisy a predátorské časopisy. Dále autorka uvedla pár údajů o zaplacených APC (Article Publishing Charge nebo Article Processing Charge) a porovnávala výši cen článků (APC) v různých časopisech. Například v roce 2016 průměrná cena článku v plně OA časopisech byla 1488 Euro a v hybridních časopisech byla 2488 Euro. Nejvyšší APC v plně OA časopisech zatím zaplatila Max Planck Gesellschaft a to ve výši 7419 Euro a v hybridním časopise to byla University of Oxford ve výši 9070 Euro. Proti APC vzniklo několik Fondů APC nebo také projekt Open APC. Drahé APC vedly ke vzniku vlastních a dostupných publikačních portalů a Open Peer Review via Nadace Wellcome Trust a Nadace Gatesových a to prostřednictvím platformy F1000Research. Pokud jde o licenční smlouvy s nakladateli, které jsou ve většině případů pro autory nevýhodné, lze vše vyčíst zde: <https://sparcopen.org/>.

Přednášející vysvětlila, jak probíhá publikační proces, kde se vyskytují termíny preprint, postprint a vydavatelská verze. Pokud jde o nakladatelské politiky časopisů, doporučila známý web

<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/index.php>.

Přednášející uvedla, že počet OA repozitářů i časopisů stoupá, od roku 2010 je jich téměř dvojnásobek. Nejvýznamnější repozitáře jsou:

Významné repozitáře

- arXiv <https://arxiv.org/>
matematika, fyzika, počítačové vědy ... (téměř 1,5 milionů dokumentů)
- ERIK <http://www.eric.ed.gov/>
pedagogika a příbuzné obory (přes 700 000 dokumentů)
- EconStor <http://www.econstor.eu/>
německá ekonomická digitální knihovna (160 000 dokumentů)
- SSOAR (Social Science Open Access Repository) <http://www.ssoar.info/>
(49 000 dokumentů)
- CERN <http://cdsweb.cern.ch/>
- BMC <http://www.biomedcentral.com/>
- PubMed Central <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/>
- GMS (German Medical Science) <http://www.egms.de/dynamic/en/index.htm>

Stručně uvedla klady a zápory zelené a zlaté cesty. Pro ni je největším plusem zelené cesty dostupná cena, ale naopak zápory jsou nutnost ošetřit licenční smlouvu, velká roztržitost, časová embarga a nutnost potřebné infrastruktury (repozitářů). U zlaté cesty největším plusem zůstává okamžité zpřístupnění v klasickém časopise, ale minusy jsou cena (takvané APC), dvojitá platba a hlavně stoupající předplatné.

Existují různé adresáře. Pro zájemce zde jsou některé:

- DOAJ (Directory of Open Access Journals) <http://www.doaj.org>
- DOAB (Directory of Open Access Books) <http://www.doabooks.org/>
- OpenDOAR (Directory of Open Access Repositories)
<http://www.opendoar.org/> nově <http://v2.sherpa.ac.uk/opendoar>
- Paperity <http://paperity.org/>
agregátor Open Access článků z OA i hybridních časopisů (téměř 2 000 000 článků)

Institucionální a politická podpora Open Access

Institucionální a politická podpora Open Access se různí podle země. V této oblasti i Evropská unie nezůstává pozadu. Již v roce 2004 její komise začala hledat optimální podmínky pro oblast vědeckých publikací a v roce 2010 spustila digitální program pro Evropu. V roce 2012 zahájila podporu posíleného partnerství evropského výzkumného prostoru pro excelenci a růst. Dále Evropská komise podporuje lepší přístup k vědeckým informacím. Hledá hlavně, jak zvýšit přínos veřejných investic do výzkumu. Evropská unie spustila evropské projekty jako např. 7. rámcový program (2007-2013), Horizont 2020 nebo pilotní projekty (OA data pilot). Pokud jde o jednotlivé země, je třeba zmínit Velkou Británii, která založila nadaci Wellcome Trust. Země velmi preferuje zlatou cestu OA. Přibližně 25 výzkumných organizací (včetně univerzit) má definovanou OA politiku. Většina z nich požaduje uložení práce do repozitáře a nemá vyčleněné fondy na APC. Nizozemsko je jedním z lídrů v oblasti OA. Již v roce 2005 zde všechny univerzity měly repozitář. Centrální portál nizozemských repozitářů NARCIS vznikl už v roce 2007 a v roce 2014 Nizozemská asociace univerzit (VSNU) uspěla při vyjednání smlouvy s vydavatelem týkající se OA. Již v roce 2016 bylo v Holandsku 42% článků publikováno v OA.

Další zemí, kterou uvedla přednášející, bylo Německo. Německo je především spojeno s Berlínskou deklarací. Již v roce 2008 vznikla Aliance vědeckých organizací. Důležitou věcí je nedohoda mezi Německem a vydavatelem Elsevier, který se rozhodl zavřít kohoutek. Také Německo se zapojilo do mezinárodního projektu na podporu OA pod názvem OA 2020.

V České republice teprve v roce 2017 vláda schválila národní strategii otevřeného přístupu k vědeckým informacím na léta 2017-2020. Ministr pro vědu, výzkum a inovace měl za úkol vypracovat akční plán k této národní strategii.

Rada EU pro konkurenceschopnost navrhla, aby do roku 2020 byly volně dostupné všechny vědecké práce financované z veřejných peněz. Začátkem tohoto kroku je Amsterdamská výzva (Amsterdam Call for Action on Open Science), ze které vzešlo 5 fází a 12 úkolů. Robert-Jan Smits byl jmenován zvláštním vyslancem EU pro OA. Ve vstoupení přednášející nechyběla témata jako hodnocení vědy, což je spojeno s Web of Science, Impact Faktor nebo návrh, aby hodnocení vědy bylo na základě bibliometrie atd. Mluvila také o podpovodech některých vědců, kteří aby dosáhli renomé, jsou schopni všeho.

Digitální knihovna

Vyslechli jsme také příspěvek o Digitální knihovně ZČU. Nejdříve byla zmíněna stručně historie vývoje a vzniku Digitální knihovny ZČU, která funguje od roku 2012. V roce 2015 ZČU podepsala Berlínskou deklaraci a zapojila se do akce Týdne otevřeného přístupu. ZČU se také stala členem OA iniciativy při AKVŠ a pracovní skupiny DSpace. Podrobně byly popsány činnosti digitální knihovny. Komparace mezi oběma digitálními knihovnami by vyžadovala těsnou spolupráci obou knihoven (tj. UKN a ZČU). Více informací o fungování, novinkách a aktivitách ZČU najdete níže:

<https://dspace.zcu.cz>

<http://www.knihovna.zcu.cz/open-access.html>

<http://www.knihovna.zcu.cz/open-access/OAweek.html>

V oblasti zpřístupňování dokumentů ZČU zpřístupňuje kvalifikační práce (od roku 2012), časopisy a sborníky vydávané univerzitou. Publikační činnost je dobrovolná v ZČU. V ZČU se připravuje nová směrnice o odevzávání publikační činnosti. ZČU má již 5. verzi DSpace s novou grafickou podobou, která umožňuje nastavení různých přístupových práv. DSpace má českou a anglickou verzi.

Představení Univerzitní knihovny ZČU a prohlídka knihovny Bory

Paní Faitová, ředitelka univerzitní knihovny ZČU, nám stručně představila knihovnu, její historii, a poté nám ukázala oddělení zpracování a sklady. Nová knihovna ZČU na Borech byla postavena na

2krát, tvoří ji dvě propojené budovy. Důležité je to, že je to moderní nová knihovna. Univerzitní knihovna vznikla v roce 1998, ale ZČU je z roku 1991. Knihovna se skládá z 5 odborných knihoven, 1 studovny a z několika studijních boxů. Celkový fond knihovny je cca 539 tisíc svazků. Počet zaměstnanců je 46, z toho 41 žen a jen 5 mužů. Lidé v důchodovém věku tvoří většinu. Aktuálně má knihovna Bory 236 studijních míst.

Vědec versus Predátor

O co vlastně jde? Jak je známo, v každé oblasti lidské činnosti existují lidé, kteří by chtěli ihned získat velké zisky bez práce na úkor ostatních. Na bázi velkého zisku vznikly predátorské časopisy, podvodné časopisy, predátorské konference atd. Predátorské časopisy (Scam Journals) jsou nepravé OA časopisy, které neprávem vybírají autorské poplatky, kdežto podvodné časopisy (Hijacked Journals) se chovají jako pravé odborné vědecké časopisy, přivlastňují si jejich ISSN a k tomu požadují vysoké poplatky za publikování. Predátorské konference vybírají konferenční poplatky, i když se nejedná o žádné odborné konference. Predátorské časopisy jsou propagovány na stránkách společnosti WASET www.waset.org. Zmíněn byl také autorský mlýn, čili publikování titulů ve velkém množství v nízkém nákladu s omezeným počtem autorů. V tomto případě chybí recenzní řízení a je nízká úroveň editorské činnosti. U predátorů je změna editačního procesu. Každý rok roste počet predátorských nakladatelů a časopisů. Stejně roste počet článků v podezřelých časopisech. Důvodem může být, že jde o lukrativní činnost. Články hodně organizací v ČR se objevily v podezřelých časopisech (viz tabulka v prezentaci). Většinou predátoři sídlí ve třetím světě. Nakonec proběhlo praktické cvičení k tomu, jak poznat predátorské časopisy a predátorské konference. Kdo se chce připojit ke kampani proti predátorům, může navštívit následující webové stránky:

<http://thinkchecksubmit.org>

<http://vimkdepublikuji.cz>

<http://antipredator.vedazije.cz>

<http://derivace.wordpress.com>

<http://predatoryjournals.com/journals>

Otevřené vzdělávací zdroje na ZČU

Kromě platformy Eduskop se na ZČU používají stejné otevřené vzdělávací zdroje jako na TUL a v UKN. Jde o DSpace, Moodle (moodle.zcu.cz), Mooc (Masivní otevřené on-line kurzy).

Propojení knihovny na informační systémy univerzity

Poslední den pobytu byl věnován jednak mj. přednášce paní Radky Tiché. Její příspěvek byl moc technický, ale na počátku byly zmíněny nejdůležitější oblasti propojení na ZČU:

- 1) čtenáři – Aleph – IS/STAG
- 2) VŠKP – Aleph – IS/STAG
- 3) Doporučená literatura – Aleph – IS/STAG
- 4) Institucionální repozitář – Dspace.

Na závěr mé zprávy bych rád využil příležitost a osobně poděkoval kolegům ze ZČU a ocenil perfektní organizaci setkání, pobytu. Prostřednictvím této události jsem měl možnost poznat město Plzeň a zažít jeho každodenní atmosféru, vidět a dotknout se toho, co ostatní univerzity dělají pro svou knihovnu z hlediska infrastruktury a zázemí pro práci.

Zpracoval Adama Zizien